

Aan de leden van de Commissie voor Volksgezondheid,  
Welzijn en Sport van de Eerste Kamer der Staten-Generaal  
Postbus 20017  
2500 EA DEN HAAG

Utrecht, 23 februari 2017

KNMG  
Mercatorlaan 1200  
Postbus 20051 3502 LB Utrecht

030-28 238 28  
r.heman@fed.knmg.nl

**Referentie**

17-14659

**Onderwerp**

Wijziging wet orgaandonatie, 33 506

Geachte leden,

De KNMG heeft met belangstelling kennis genomen van het voorstel van het Tweede Kamerlid Pia Dijkstra om te komen tot het Actief Donorregistratiesysteem (ADR) voor orgaandonatie. De KNMG waardeert de inzet van het Tweede Kamerlid Pia Dijkstra voor een groei van het aantal orgaandonoren. De KNMG heeft in een eerder stadium aangegeven zich neutraal op te stellen in de keuze voor een wettelijk systeem. Ook nu wil de KNMG benadrukken dat zij zich niet voor of tegen het wetsvoorstel wil uitspreken. Wel wil de KNMG wijzen op enkele punten in het voorgestelde systeem die het werk van artsen rond orgaandonatie kunnen compliceren: de vergewisplicht, de regeling rond wilsonbekwamen en de rol van nabestaanden.

**Vergewisplicht**

Het eerste punt dat de KNMG onder de aandacht wil brengen betreft de voorgestelde vergewisplicht. In artikel 21 lid b van het voorstel is het vereiste opgenomen dat, voordat een orgaan na overlijden wordt verwijderd, de arts zich ervan vergewist dat 'de overledene ten tijde van het verlenen van toestemming dan wel van de registratie met 'geen bezwaar' wilsbekwaam was.'<sup>i</sup> Concreet betekent dit dat een arts er kennelijk niet zonder meer van uit mag gaan dat de patiënt wilsbekwaam was ten tijde van de registratie. De arts moet volgens het voorstel altijd actief nagaan of sprake was van wilsbekwaamheid, of het nu gaat om de registratie als 'donor' of de registratie van een 'geen bezwaar'. Deze eis is zwaarder dan in de huidige Wet op de Orgaandonatie, waarin er stilzwijgend van uit wordt gegaan dat iemand die zichzelf als donor heeft geregistreerd in het Donorregister ten tijde van die registratie wilsbekwaam was. Deze algemene vergewisplicht maakt het voor een arts complex om tot het verwijderen van organen over te gaan. De arts heeft volgens het voorstel immers de plicht om bij alle potentiële donoren na te gaan of zij ten tijde van de registratie wilsbekwaam waren. Dit kan in de praktijk tot praktische problemen en discussies met nabestaanden leiden. Het is immers de vraag hoe de arts zich er van kan vergewissen dat de patiënt ten tijde van de registratie wilsbekwaam was. Ook voor nabestaanden zal vaak niet duidelijk zijn of de patiënt op het moment van de registratie wilsbekwaam was. Deze vergewisplicht is niet alleen moeilijk uitvoerbaar, maar kan er ook toe leiden dat – anders dan het voorstel beoogt – eerder minder dan meer orgaandonaties zullen plaatsvinden. Als de arts zich er immers niet van kan vergewissen dat de patiënt wilsbekwaam was, zal volgens het voorstel geen orgaandonatie kunnen plaatsvinden.<sup>ii</sup>

**Wilsonbekwamen**

De vergewisplicht uit het voorgestelde artikel 21 lid b lijkt er op gericht om te voorkomen dat wilsonbekwame personen orgaandonor worden, maar het voorstel is op dit punt niet eenduidig. De Memorie van Antwoord<sup>iii</sup> scheidt onduidelijkheid door ogenschijnlijk tegenstrijdige mededelingen hieromtrent te doen. Enerzijds staat er: 'Bij twijfel over de vraag of iemand wilsbekwaam was, zal geen

donatie plaatsvinden.<sup>iv</sup> Ook wanneer de overledene niet in staat is geweest de overheidsinformatie te begrijpen vindt geen donatie plaats: 'Wanneer nabestaanden aangeven dat hun naaste niet in staat geweest kan zijn de betekenis van het toegezonden donorformulier te overzien, dan zal op deze informatie van nabestaanden worden afgegaan, en zal er geen donatie plaatsvinden'.<sup>v</sup> Anderzijds staat in de Memorie van Antwoord: 'Ingevolge het voorliggende wetsvoorstel kan ook iemand die nooit wilsbekwaam is geweest donor worden indien de wettelijk vertegenwoordiger ... dit passend acht en hier toestemming voor verleent'.<sup>vi</sup> Bij volwassenen die hun hele leven wilsbekwaam zijn geweest kunnen de nabestaanden ondanks de wilsbekwaamheid van de patiënt dus toestemming geven voor orgaandonatie. Dit uitgangspunt werd ook al beschreven in de Memorie van Toelichting: 'Aan wilsbekwamen wordt een vergelijkbare behandeling gegeven als aan minderjarigen jonger dan 12 jaar: in beginsel is het de wettelijk vertegenwoordiger die beslist'.<sup>vii</sup>

De KNMG merkt op dat als het voorstel inderdaad tot doel heeft om volwassenen die hun hele leven wilsbekwaam zijn geweest orgaandonor te kunnen laten zijn, dit een fundamentele wijziging is ten opzichte van de huidige Wet op de Orgaandonatie. Daarin is immers geregeld dat personen die 12 jaar en ouder zijn en hun hele leven wilsbekwaam zijn geweest, geen orgaandonor kunnen worden. In de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord wordt deze wijziging echter niet of nauwelijks toegelicht.

Naar de mening van de KNMG maken de verschillende formuleringen de positie van en de regeling rond wilsbekwamen onduidelijk. Het zal voor artsen niet duidelijk zijn hoe zij hebben te handelen wanneer er twijfels zijn over de wilsbekwaamheid van de overledene. Het feit dat de nabestaanden toestemming kunnen geven voor orgaandonatie, ook als de patiënt het hele leven wilsbekwaam is geweest, roept verder de vraag op wat de waarde en het belang is van de betreffende vergewisplicht.

### **De rol van nabestaanden**

In het voorgestelde systeem zullen alle mensen die niet geregistreerd staan in het Donorregister (circa 60% van de bevolking), een brief krijgen met het verzoek zich alsnog te registreren. Wie na een rappel niet actief reageert op deze brief wordt in het Donorregister geregistreerd met een 'geen bezwaar'. Dit is een categorie die nu in het Donorregister niet bestaat. Daardoor kunnen mensen met 'geen bezwaar' worden geregistreerd, terwijl zij mogelijk wel bezwaar tegen orgaandonatie hadden. Om deze reden, en om de positie van nabestaanden te versterken, wordt in artikel 20, lid 5 voorgesteld dat als nabestaanden 'aannemelijk' kunnen maken dat de registratie afwijkt van wat de patiënt werkelijk wilde, dat dan de (andersluidende) informatie van de nabestaanden geldt.<sup>viii</sup> Als nabestaanden dus 'aannemelijk' kunnen maken dat de registratie afwijkt van wat de patiënt wilde, ook als de patiënt toestemming heeft verleend tot orgaandonatie, dan geldt de informatie van de nabestaanden.

De KNMG wijst er op dat de voorgestelde mogelijkheid voor nabestaanden om bezwaar tegen donatie te maken niet beperkt is tot de 'geen bezwaar' categorie, maar ook de categorie 'donor' omvat. Hierdoor biedt het nabestaanden de formele mogelijkheid om bezwaar te maken tegen het verwijderen van organen, ook als de overledene zich actief heeft geregistreerd en daarmee expliciet toestemming heeft verleend voor orgaandonatie. Deze mogelijkheid om bezwaar te maken bij een overledene die als donor is geregistreerd hebben nabestaanden in de huidige Wet op de Orgaandonatie niet.

Het is de KNMG niet duidelijk hoe de nabestaanden 'aannemelijk' kunnen of moeten maken dat de overledene geen orgaandonatie gewild zou hebben. Volgens de Memorie van Toelichting zou het 'meer moeten zijn dan een simpele bewering. Nabestaanden moeten op eigen initiatief met een helder onderbouwd verhaal komen waarom de overledene dit niet gewild zou hebben. Daarbij is cruciaal dat het in dit geval uitdrukkelijk gaat om de wens van de overledene en niet om die van de nabestaanden zelf.<sup>ix</sup> Elders wordt echter gesteld dat voor 'aannemelijk maken', 'geen zware bewijslast of vormvoorschriften gelden'.<sup>x</sup> In de Memorie van Antwoord van februari 2017 wordt daarnaast ook gesteld

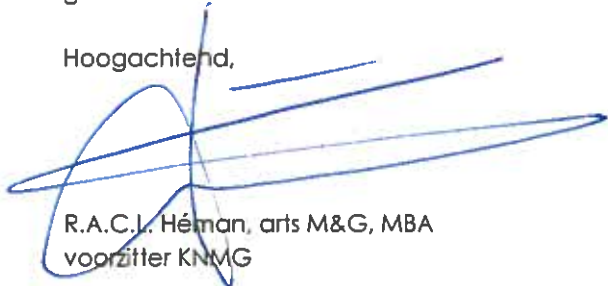
dat 'ernstige, emotionele bezwaren bij de nabestaanden er toe kunnen leiden dat van orgaandonatie wordt afgezien'.<sup>xi</sup> Dit laatste suggereert dat het niet alleen kan gaan om de (veronderstelde) wens van de betrokkene zoals eerder werd gesteld, maar ook om bezwaren van de nabestaanden zelf. Hierdoor wordt het voorstel op dit punt onduidelijk: gaat het om bezwaren van alleen de overledene of ook om die van de nabestaanden zelf?

De onduidelijkheid over het begrip 'aannemelijkheid' kan tot verwarring bij en spanningen tussen artsen en nabestaanden leiden. Dat is onwenselijk in een situatie die voor nabestaanden toch al moeilijk en emotioneel is en waarin artsen vaak onder tijdsdruk moeten handelen. Omdat 'aannemelijkheid' zo'n open norm is, kunnen ook verschillen ontstaan in hoe nabestaanden dit kunnen aangeven en hoe artsen met het criterium 'aannemelijkheid' omgaan. Het is daarom onduidelijk hoe het handelen van de arts getoetst kan worden aan dit criterium, wat tot rechtsonzekerheid voor artsen kan leiden. De KNMG vindt het daarom van belang dat duidelijker wordt gemaakt hoe nabestaanden 'aannemelijk' kunnen maken dat de registratie niet overeenkomt met de wens van de betrokkene en welke rol de opvattingen van nabestaanden daarbij mogen spelen. Daarmee wordt de rechtszekerheid van artsen beter geborgd en is er minder kans op uiteenlopende interpretaties door artsen en nabestaanden.

#### Tot slot

De KNMG meent dat de onduidelijkheid omtrent de bovengenoemde punten kan leiden tot complexe situaties voor artsen en nabestaanden. Dit is temeer onwenselijk omdat het een emotionele situatie betreft, waarin nabestaanden afscheid moeten nemen van een naaste en bovendien vaak onder tijdsdruk beslissingen moeten worden genomen. Voor alle betrokkenen is duidelijkheid en zorgvuldigheid daarom van het grootste belang. De KNMG hoopt dan ook dat de Eerste Kamer aandacht wil besteden aan genoemde kwesties.

Hoogachtend,



R.A.C.J. Héman, arts M&G, MBA  
voorzitter KNMG

<sup>i</sup> Voorgestelde artikel 21, lid 2.

<sup>ii</sup> Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 2016-2017, 33506 G, p 42

<sup>iii</sup> Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 2016-2017, 33506 G, 3 februari 2017

<sup>iv</sup> Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 2016-2017, 33506 G, p 43

<sup>v</sup> Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 2016-2017, 33506 G, p 44.

<sup>vi</sup> Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 2016-2017, 33506 G, p 43.

<sup>vii</sup> Kamerstukken II 2016-2017, 33506, nr 6, p 16.

<sup>viii</sup> 'Indien de betrokkene in het register is geregistreerd als een persoon die toestemming heeft verleend voor, dan wel geen bezwaar heeft tegen het na zijn overlijden verwijderen van zijn organen en een andersluidende verklaring ontbreekt, maar zijn nabestaanden (...) maken aannemelijk dat die registratie niet overeenkomt met de wens van de betrokkene, geldt de informatie van de nabestaanden'

<sup>ix</sup> Kamerstukken II 2016-2017, 33506, nr 6, p. 24.

<sup>x</sup> Kamerstukken II 2016-2017, 33506, nr 8, p. 43.

<sup>xi</sup> Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 2016-2017, 33506, G, p 38.